

Stembrowicz, Kazimierz

"Nikonowskiy swod i russkie letopisi XVI-XVII wiekow", B. M. Kłoss, Moskwa 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/2, 360-361

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

wyruszyły z Moskwy 15 sierpnia, 30 t.m. przeprowiły się przez Okę, 6 września stanęły nad Donem), szyki marszowe i bojowe itp. zagadnienia. Do tekstu dołączono kilka schematów i szkiców, nie zawsze zresztą dopracowanych.

Teksty „zasadnicze” uzupełnia kilka dodatkowych wypowiedzi. W. I. Buganow omówił kierunki polityki księstwa moskiewskiego w najbliższym stuleciu po bitwie, do momentu całkowitego uniezależnienia się Rusi od Ordy („Ot Kulikowskiej bitwy do oswobodzenia ot ordynskiego iga 1380—1480”, s. 246—264). Echa bitwy w bylinach ruskich i poezji historycznej przedstawił L. N. Puszkarijew „K woprosu ob otrazheniji Kulikowskiej bitwy w russkom folklorie”, s. 265—274). Szkoda, że autor podał w swoich rozważaniach tak niewiele elementów chronologicznych. W. N. Aszurkow opisał historię budowy monumentów pamiątkowych na Kulikowym Polu (pierwszy etap w połowie XIX w., drugi — na przełomie I i II dekady bieżącego stulecia, „Pamjatniki Kulikowa polja”, s. 274—289). Przydatny jest artykuł L. G. Bieskrownego, „Istoriografija Kulikowskiej bitwy (s. 6—25). Uzupełnia go znakomita bibliografia bitwy (wydawnictwa źródłowe i opracowania rosyjskie, radzieckie, zachodnioeuropejskie, amerykańskie, s. 289—318). Brakuje natomiast artykułu referującego stan i perspektywy ewentualnych badań archeologicznych na polowisku.

M. D.

Tadeusz Dobrowolski, *Wit Stwosz, Ołtarz Mariacki. Epoka i środowisko*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1980, s. 183, wkładka: 99 ilustracji.

Monografia przeznaczona jest dla szerokiego kręgu odbiorców, których traktuje się jednak w sposób poważny. Otwiera ją krótki wykład o genezie średnio-wiecznego kanonu sztuki, w jego rozwoju aż po późny gotyk, z uwzględnieniem uwarunkowań społecznych i filozoficznych, określających kształt dzieła a także miejsce sztuki w ówczesnym systemie wartości. Następnie daje autor opis powstawania krakowskiego środowiska mieszczańskiego, dworskiego i uniwersyteckiego, zdolnego do ufundowania i recepcji tak skomplikowanego i bogatego dzieła sztuki. Poświęciwszy nieco miejsca pobytowi i działalności Wita Stwosza w Krakowie przechodzi autor do analizy samego ołtarza, traktując go raz jako dzieło sztuki, od strony kompozycji, roli w niej poszczególnych figur a także kolorystyki całości, po czym wraca do szczegółów, traktując ołtarz jako źródło historyczne, czy też w ogóle, odzwierciedlenie pewnej rzeczywistości („Ołtarz jako zwierciadło życia”), podkreślając szczególnie sposób, w jaki dzieło Wita Stwosza spełnia tomistyczny postulat *integritatis*, będąc w istocie rzeczy syntetycznym obrazem wszechświata. Książeczkę zamykają rozdziały poświęcone schyłkowi życia i twórczości Wita Stwosza (bez zwykłej przy podobnych okazjach szczypty szowinizmu, nawet przeciwnie), oraz późniejszym losom Ołtarza. Liczne, lecz niestety czarno-białe i nienajlepszej jakości są ilustracje, do których odwołuje się autor; brak aparatu krytycznego wynagradza nota bibliograficzna. Duży druk, rzadkość w tego rodzaju książkach sprawia, że lekturze tej książki można się oddawać nawet w prezbiterium kościoła Mariackiego.

Z. M.

B. M. Kłoss, *Nikonowskij swod i russkie letopisi XVI—XVII wiekow*, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1980, s. 312.

Książka B. M. Kłossa, znawcy latopisarstwa rosyjskiego, jest cennym osiągnięciem historiografii w tej dziedzinie badań. Autor w wyniku wieloletnich, żmudnych studiów wyjaśnił genezę powstania największej kompilacji latopisów, tzw.

„Latopisu nikonowskiego” oraz ustalił datację wykonania najsłynniejszego latopisu ilustrowanego, tzw. „Licewego swoda” I. Groźnego. Ustalenia te tym bardziej zasługują na uwagę, bowiem powyższe bardzo istotne w historii Rosji XVI wieku fakty były już od ponad dwustu lat przedmiotem rozważań historyków. Przy okazji realizacji swoich celów badawczych autor dokonał wielu innych ustaleń naukowych w dziedzinie kultury piśmienniczej Rosji tego okresu.

Pierwsza redakcja „Latopisu nikonowskiego” powstała w moskiewskim skryptorium metropolitarnej w latach 1526—1530. Jej autorem (redaktorem) był metropolita moskiewski Daniel. Przedstawione zostały źródła kroniki, cel jej napisania, osoba autora, działalność pisarska środowiska intelektualnego katedry metropolitarnej w tym czasie.

„Licewyj swod”, zawierający ponad 16 tysięcy miniatur został wykonany w carskim skryptorium w Aleksandrowskiej Słobodzie w latach 1568—1576. Tak jak wiele innych kronik powstał w oparciu o „Latopis nikonowski”. W ostatnich dwóch tomach (nieskończonego zresztą latopisu) znajdują się liczne poprawki tekstu zmieniające wykład dziejów Rosji za panowania Groźnego. Nie dokonał ich jednak, jak dotąd sądziło wielu badaczy, sam car.

Monografia B. M. Kłossa stanowi pracę, z którą powinien się zapoznać badacz historii Rosji XVI—XVII wieku. Zwięzłość narracji i jasność wywodów (szczególnie przy przeprowadzaniu analiz tekstologicznych i paleograficznych) jest dodatkowym sukcesem autora.

K. S.

Posolskaja kniga po swjazam Rossii s Anglięj 1613—1614 gg., pod red. W. I. Buganowa, podgotówka teksta N. M. Rogożin, Instytut Istorii SSSR AN SSSR, Moskwa 1979, s. 244.

Tzw. księgi poselskie są cennym źródłem do historii stosunków politycznych Rosji z innymi państwami. Oprócz informacji dotyczących kontaktów międzypaństwowych, dyplomacji, ceremoniałów poselskich i dworskich zawierają również wiele szczegółów z dziedziny gospodarki, kultury, obyczajowości. Wartość ich jako źródła dodatkowo podnosi fakt, że często tylko na kartach ksiąg zachowała się treść utraconych, ważnych dokumentów powstałych w Prikazie Poselskim. Dla okresu od końca XV do początku XVIII wieku znanych jest 766 ksiąg, z których tylko niewielka część stała się przedmiotem publikacji. Dotychczasowe wydania nie zawierają zresztą wszystkich materiałów stanowiących treść danej księgi, ponieważ wydawcy na ogół ograniczali się do publikowania najważniejszych ich zdaniem dokumentów określonego poselstwa, przede wszystkim raportów posłów, tzw. *statejnych spiskow*. Pomimo długiej już tradycji studiów nad księgami poselskimi brak dotąd w literaturze ich wszechstronnej oceny jako źródła historycznego.

Dzięki zachowaniu się w archiwum Prikazu Poselskiego materiałów dotyczących poselstwa A. I. Zjuzina i A. G. Witowtowa do Anglii w 1613—1614 r. wydawca mógł nie tylko precyzyjnie opublikować pełny tekst księgi, ale i przedstawić sam proces jej powstawania. Zredagowano ją zaraz po powrocie poselstwa do Rosji na podstawie dokumentów prikazu i materiałów przywiezionych przez posłów. Twórcami księgi byli diacy prikazu z jego ówczesnym kierownikiem P. A. Tretjakowem, głównym redaktorem rękopisu.

Poselstwo do Anglii było jednym z wielu wysłanych w tym samym mniej więcej czasie przez Rosję do dworów europejskich i azjatyckich. Celem poselstw było powiadomienie władców o wstąpieniu na tron carski Michała Romanowa i zakończeniu „smuty” oraz poinformowanie o wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji Rosji. Posłom skierowanym do Anglii postawiono zadanie wynegocjowania jak